

УДК 378.147=161.2

Вечерок О.М.,
канд. філол. наук, викладач закладу вищої освіти навчально-наукового
центру з підготовки іноземних громадян Полтавського державного
медичного університету
м. Полтава,
e-mail: vecherokzoom29@gmail.com

Іотова І.М.,
викладач закладу вищої освіти навчально-наукового центру з
підготовки іноземних громадян Полтавського державного
медичного університету
м. Полтава,
e-mail: irinaiotovaumsa@gmail.com

Максименко Н.В.,
викладач закладу вищої освіти навчально-наукового центру з
підготовки іноземних громадян Полтавського державного
медичного університету
м. Полтава,
e-mail: amal.maksimenko@gmail.com

СУЧАСНІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Зміни в освітній системі України орієнтовані на дотримання європейських та світових стандартів, поглиблене вивчення іноземними студентами української мови ставлять перед викладачами - практиками нові цілі. Зокрема, головне завдання лінгвістів – створення ефективніших методів навчання мови. Вважаємо за доцільне узагальнити основні дидактичні принципи вивчення української мови як іноземної в ЗВО, що сприятиме правильній організації навчального процесу, покращенню якості знань інокомунікантів. Якість засвоєння української мови як іноземної суттєво залежить від індивідуальних психологічних особливостей студентів. Оскільки кожен має різні здібності до вивчення мов чи інших наук, важливим є принцип посильності, який передбачає ретельний відбір навчального матеріалу, вправ з урахуванням рівня підготовки студентів.

Серед усього розмаїття вчень про людину мовознавство займає своє почесне місце. Сьогодні ми вже наблизились до усвідомлення необхідності об'єднати зусилля представників різних наук про людину (в тому числі спеціалістів з царини семіотики, нейрології, психології, лінгвістики, психолінгвістики, соціології, культурології тощо) для розробки інтегративної теорії мови як надбання людини.

Стратегія навчання української мови направлена на навчання, розвиток і виховання кожного студента з урахуванням перспективи його подальшої самоосвіти, постійного саморозвитку, самовиховання й реалізується в певних підходах: мовному, мовнодіяльнісному (об'єкт навчання); системно-діяльнісному, комунікативно-діяльнісному (спосіб навчання); лінгвокультурознавчому (організація навчальної діяльності студентів).

Саме ці підходи зумовлюють провідні методичні принципи добору змісту навчання: врахування функціонально-семантичних особливостей фактів мовної системи;

диференціально-систематичної організації навчального матеріалу; наступності, мінімізації теоретичних відомостей з урахуванням їхньої значущості у мовленнєвій діяльності, опори на етнокультурну й текстоцентричну добір мовного дидактичного матеріалу.

До критеріїв, які необхідно враховувати при добір змісту навчання української мови за М.Т.Барановим належать:

- світоглядний критерій, який дозволяє розвивати у студентів науковий погляд на мову, її розвиток, функції, значення в сучасному світі.
- системний критерій, який дозволяє формувати у слухача розуміння мови як системи знаків, призначених для вираження, зберігання та передачі інформації.
- функціональний критерій, який дозволяє формувати вміння добирати засоби мови в залежності від умов спілкування.
- естетичний критерій, який дозволяє демонструвати багатство мови, засоби створення словесних образів, образотворчі засоби.
- комунікативний критерій, що дозволяє розвивати мовлення з опорою на теоретичні основи граматики тексту й теорії культури мовленнєвого спілкування.
- історичний критерій, який дозволяє знайомити слухача з розвитком мови, що відображає етапи розвитку суспільства.
- міжпредметний критерій, який уможливує використання освітніх матеріалів з різних галузей знань.
- практичний критерій, який забезпечує відбір теорії, важливої для формування практичних навичок і вмінь.
- логічно-пізнавальний критерій, що забезпечує розвиток логічного мислення студентів.
- частотно-нормативний критерій, який регулює підбір мовних фактів найчастотніших у вжитку.
- критерій відносної орфографічної й пунктуаційної грамотності.
- логіко-функціональний критерій, що уможливує формування у студентів умінь й навичок підбору ефективних мовних засобів для влучного вираження певного змісту.

На сьогодні основними принципами навчання української мови є:

- принцип взаємодії теорії мови й функціонування її одиниць у мовленні, що підвищує ефективність процесів засвоєння знань та розвитку мовлення, мовного самоусвідомлення особистості.
- принцип комунікативності, використання якого забезпечує оволодіння мовою як засобом спілкування, розвиток комунікативних здібностей студентів.
- принцип врахування жанрово-стилістичної належності тексту, реалізація якого забезпечує ефективний розвиток як усного, так і писемного мовлення студентів.
- принцип активної пізнавальної діяльності шляхом оволодіння знаннями, мовними, мовленнєвими, комунікативними, лінгвокультурознавчими й уміннями та навичками правопису.

В оновленні сучасних вимог до результатів освіти метою мовної підготовки постає формування комунікативної компетентності (усіх її складників) носіїв різних мов як представників різних культур, що свідчить про компетентісну та культуроцентричну орієнтацію сучасної лінгводидактичної парадигми.

Традиційно навчання інокомунікантів розпочинається з пропедевтичного етапу, де засвоюється українська мова й низка загальноосвітніх предметів, необхідних для вступу на перший курс. Термін «українська мова як іноземна» увійшов до широкого вжитку в другій половині ХХ століття внаслідок активізації приїзду на навчання громадян з інших держав. І сучасний освітній простір вимагає виокремлення головних чинників, які впливають на рівень навчальних досягнень іноземних студентів. По-перше, пропедевтичний етап навчання має бути чітко зорієнтований на певну групу вишів; по-

друге, будучи перехідною ланкою між середньою й вищою школою, навчання повинне ґрунтуватися, з одного боку, на загальноосвітніх програмах, з іншого, – спрямовуватися на певний профіль професійної підготовки, яку окремі науковці (Т. Капітонова, Л. Московкін) справедливо розглядають як початковий рівень професійної освіти. Носій ніколи не розпочинає оволодіння рідною мовою з вивчення абетки, з читання й письма, зі свідомої побудови речення, з елементів вивчення граматики, що зазвичай покладено в основу навчання іноземної мови. Відповідно, курс української мови на пропедевтичному етапі навчання має свою специфіку щодо мети, змісту, підходів, принципів, методів. Добір навчального змісту й організація навчання мови повинні здійснюватися на визначених та прийнятних підходах, які нині тлумачать по-різному: набір взаємопов'язаних передбачень щодо природи мови й оволодіння нею. З нашого погляду, найбільше відповідає стану сучасної освіти твердження, що: «основні стратегічні напрями охоплюють усі компоненти системи навчання: його мету, завдання й зміст, шляхи та способи їх досягнення, діяльність викладача й студента, технології навчання, критерії ефективності навчального процесу, систему контролю».

У сучасній українській лінгводидактиці активно розробляються окремі види аспектів методики викладання української мови як іноземної (С. Яворська (історичний аспект), Н. Бородіна (термінологічний аспект), О. Тростинська (лінгвокультурологічний аспект), О. Мацько (методологічний аспект) та інші. Вагомими дослідженнями у сфері викладання української мови як іноземної є праці Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімової, Л. Мацько, Д. Мазурик, І. Кочан, А. Кулик, Т. Лагути, О. Тростинської, Г. Тохтар, Б. Сокола та інших.

Основною метою навчання української мови як іноземної є комунікативна складова, яка коригує навчальний процес, що викликає необхідність реалізації комунікативно-діяльнісного підходу – вивчення мови як засобу спілкування у процесі взаємопов'язаного та цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів – аудіювання (слухання – розуміння), читання, говоріння, письма. В свою чергу, робота над мовною теорією, формування умінь з мови підпорядковується інтересам розвитку мовлення; передбачає широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форм організації навчального процесу. За такого підходу особливого значення набуває змістовий аспект мовлення, його вплив на партнера в спілкуванні, реалізація всіх основних функцій спілкування: пізнавальної, цілісно-орієнтаційної, регулятивної й конвенційної.

Оскільки сьогодні відбувається реформування навчального процесу у закладах вищої освіти України відповідно до загальноєвропейських вимог до якості освіти то, безперечно, впровадження сучасних технологій, підходів і методів навчання української мови як іноземної в навчальний процес сприятиме підвищенню якості її викладання та вивчення. Викладач на початкових етапах навчання мови іноземних слухачів повинен усвідомити, що основною метою за таких обставин є оволодіння мовою як засобом спілкування, унаслідок чого чільне місце в процесі навчання має посісти живе мовлення, сприятливе мовне середовище та оточення.

У процесі засвоєння мови розвинутою морфологічною системою, до яких належить й українська, особливо важлива опора на свідомість. Найбільш розповсюдженим у методиці навчання мови як іноземної, наразі, є виокремлення таких методів: прямих, перекладних, свідомо-практичних, комунікативних, граматики-перекладних. Ставлячи в центр навчального процесу особистість слухача, необхідно враховувати індивідуалізацію та диференціацію навчання з метою формування його комунікативних здібностей. Це вимагає групового навчання, варіантності завдань, творчих підходів до проведення уроків. На допомогу викладачеві прийшли нові підручники, в яких цей принцип реалізовано. Динамічність й відкритість системи навчання спонукає викладачів працювати творчо, шукати нові підходи до навчання української мови. Принцип

доступності потрібно послідовно здійснювати у відборі дидактичного матеріалу, щоб якнайтісніше пов'язати теорію з практикою.

Однією із можливостей вирішення проблеми пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу студентів до вивчення української мови як іноземної є використання інноваційних технологій у навчанні. Застосування на практиці інноваційних методологічних підходів, таких, як: інтерактивні методи викладання та використання технічних засобів навчання (комп'ютерних і мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів, дозволяє викладачам впроваджувати та удосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу й рівень знань студентів.

На нашу думку, поєднання на практиці традиційних та інноваційних методологічних підходів нададуть можливість викладачам мови покращити результативність навчального процесу й рівень знань студентів, значно підвищити ефективність організації їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Актуальна тенденція сьогодення – усвідомлення потреби нової гуманістичної парадигми освіти, яка вимагає створення такого освітнього середовища, в якому поєднуються традиційні й новітні освітні технології, спрямовані на оволодіння прийомами професійно-педагогічної діяльності, формування наукового світогляду й гуманістичних ідеалів, розвиток моральних якостей, розкриття творчих потенцій особистості, вимагає від нас постійного оновлення навчальних матеріалів.

Урахування викладачем вищезгаданих загальнодидактичних і специфічних принципів навчання української мови допоможе йому побудувати цей процес науково й методично грамотно, сприятиме виробленню у слухачів ґрунтовних знань і вмінь з української мови, усвідомленню ними вагомості цього предмета не тільки для навчальної діяльності в межах ЗВО, а й у різних сферах діяльності та повсякденному житті.

Література

1. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / Станіслав Олександрович Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.
2. Крючкова Л. С., Мощинская Н. В. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному / Л. С. Крючкова, Н. В. Мощинская. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 480 с.
3. Обучение русскому языку в школе : учебн. пособ. для студ. пед. вузов / Е. А. Быстрова, С. И. Львова, В. И. Капинос и др. – М. : Дрофа, 2004. – 240 с.
4. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна № 12. – С. 42–49.
5. Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 5.
6. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна / О. Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2009. Вип. 4. С. 137–144